

*Руслана Николаевна Белоус,
кандидат психологических наук, доцент кафедры психологии, педагогики и философии,
Дарья Олеговна Писаренко,
студентка 5 курса, специальность «Психология»,
Кременчугский национальный университет имени М. Остроградского,
ул. Первомайская, 20, м. Кременчук, Украина*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ СТУДЕНТОВ

Нестабильность социально-экономических условий в современной Украине усиливает возможность возникновения ситуаций, связанных со стрессами, конфликтами и изменением социальных ролей, что требует от личности немедленного принятия решений, планирования своей жизни, умения владеть собой, строить отношения с окружающими, а также обладать качествами, позволяющими эффективно реализовывать себя в профессиональных и социальных сферах. Целью статьи является рассмотрение основных подходов к понятию социальной зрелости в современной психологии и выявления ее психологических особенностей у студентов. В статье систематизированы взгляды ведущих ученых относительно определения понятия социальной зрелости, что позволило конкретизировать социальную зрелость личности как определенный уровень сформированности установок, знаний, умений и этических качеств, достаточный для добровольного, умелого и ответственного выполнения всей совокупности социальных ролей, сформировавшийся в результате становления личности. Рассмотрены основные компоненты социальной зрелости и установлено влияние уровня развития активности, самостоятельности, ответственности, уважения к другим, оптимизма на социальную зрелость в студенческом возрасте. Отмечена актуальность выяснения уровней социальной зрелости в условиях современного развития страны. В эксперименте принимали участие студенты первого и второго курсов Кременчугского национального университета им. Михаила Остроградского по направлениям подготовки «Психология» и «Информатика». Всего опрошено 60 человек (30 психологов и 30 информатиков). В исследовании, которое проводилось в феврале-марте 2016 года, были использованы следующие методики: тест «Уровни социализации личности» Р. И. Мокшанцева, «Опросник жизненной позиции» по Э. Берну, опросник коммуникативной толерантности В. В. Бойко, методика определения общей самооценки Г. Н. Казанцевой, методика определения уровня ответственности по М. В. Савчину и методика «Якоря карьеры» Э. Штейна. По результатам исследования установлено: гуманитарии имеют более низкий уровень социализации в отличие от студентов технического направления; независимо от профиля подготовки: ведущей жизненной позицией студентов является положительное отношение к себе и другим; низкая самооценка; средний уровень ответственности; для психологов актуальны служение людям и интеграция стилей жизни, а для информатиков – место работы.

Ключевые слова: социальная зрелость, социализация, активность, ответственность, самостоятельность, уважение к другим, оптимизм.

Подано до редакції 01.03.2016

Рецензент: д. пед. н., проф. Л. В. Герасименко

УДК: 159.922.74

*Лариса Віталіївна Герасименко,
доктор педагогічних наук, професор кафедри психології, педагогіки та філософії
Катерина Максимівна Сабадир,
студентка 5 курсу напряму підготовки «Психологія»,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена визначенню сутності критичного мислення як необхідної складової формування пізнавальної мотивації молодших школярів. Висвітлено особливості критичного мислення. Досліджено вплив стратегій розвитку критичного мислення у позаурочній діяльності на пізнавальну мотивацію молодших школярів.

Ключові слова: навчальна мотивація, критичне мислення, пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Проблема мотивації, мотивування школярів є надзвичайно складною й багатогранною. Молодший шкільний вік має великі резерви формування мотиваційної сфери учіння, які необ-

хідно використовувати, щоб уникнути «мотиваційного вакууму» при переході до середньої школи. У цьому віці головний зміст мотивації полягає в тому, щоб навчити дитину вчитися, зберегти в неї бажання зна-

ти, природну допитливість, перевести її у стійкий пізнавальний інтерес. Тому перед педагогами сучасної школи стоїть досить важливе завдання знайти нові шляхи мотивування школярів до здійснення навчальної діяльності.

Аналіз праць [3; 13] дозволяє відзначити, що успішність та ефективність формування пізнавальної мотивації учнів залежать від форм та методів організації навчально-виховного процесу. Пріоритетними в цьому відношенні стають сучасні педагогічні технології, інтерактивні методи навчання, інформаційні комп'ютерні технології, способи розвитку критичного мислення, які забезпечують активні форми діяльності учнів, розширюють їхні пізнавальні можливості та інтерес.

Аналіз досліджень з теми. Науковці досліджували критичне мислення в різних аспектах: методологію питання вивчали А. Байрамов, Д. Джумалієва, Б. Зейгарник, С. Король, Г. Липкіна, Є. Полат, Л. Рибак, С. Рубінштейн, Ю. Самарін, О. Тягло, М. Чошанов та ін.; сутність категорії критичного мислення висвітлено у працях О. Белкіної-Ковальчук, Дж. Сороса, Р. Поля; Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл на основі розвитку критичного мислення розробляли методичні системи з вивчення різних навчальних предметів; роль критичності у самостійній творчій діяльності розкривали В. Біблер, Л. Григорович, П. Кравчук, В. Разумовський, Л. Ростовецька, В. Шубинський та ін.

Дослідження природи мотивації, структури мотиваційної сфери, закономірностей її формування висвітлено в наукових працях Л. Божович, Л. Виготського, О. Дусавицького, Є. Ільїна, О. Леонтьєва, Б. Ломова, А. Маркової, Н. Морозової, О. Орлова, А. Реана, В. Шадрікова, Г. Щукіної та інших. Проте, питання формування пізнавальної мотивації молодших школярів засобами розвитку критичного мислення виявлення взаємозв'язку між критичним мисленням і пізнавальною мотивацією потребує уваги науковців.

Мета статті – дослідити вплив засобів розвитку критичного мислення на формування пізнавальної мотивації молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Критичне мислення розширює пізнавальну активність, спонукає діяльність, пошук аргументів, що дає можливість сформулювати власну думку.

Дослідження критичного мислення має глибоку історію. Так, у 1888 р. у статті «Свідомість та її межі» В. Бехтеревим було описано критичність як найвищий, п'ятий рівень свідомості, за допомогою якого людина аналізувала навколишню дійсність. Цей вид мислення він називав ідеалістичним [1].

У 1910 р. П. Каптерев у статті «Нова школа в новій Росії» виклав програму демократичного відновлення школи, систему громадянського виховання, побудовану на розвитку самостійності, критичного мислення учнів, яке розглядається як складова твор-

чості [5]. Під критичним мисленням учений розумів здатність дітей свідомо оцінювати факти, явища і поняття, які вивчаються, та спроможність формулювати й обґрунтовувати власну точку зору. Така позиція вченого була прогресивною, революційною в педагогіці другої половини XIX століття, оскільки в освіті було дуже мало критики, домінував релігійний і науковий догматизм, віра в авторитет. Критичний розум визнавали джерелом смуту, релігійної та політичної ересі. Тому цей аспект розумової діяльності хоча й називався прогресивними педагогами, зокрема, К. Ушинським та П. Юркевичем, але не був предметом спеціального цілеспрямованого вивчення в їхніх теоріях.

П. Каптерев не тільки визнавав важливість формування критичного мислення, а й пропонував можливі способи його формування: використання евристичних методів у викладанні, урізноманітнення форм навчання, впровадження відносин взаємоповаги та взаєморозуміння між учителями й учнями у навчальній діяльності. В. Вахтерев, як і П. Каптерев, наголошував на важливості розвитку критичного мислення у дітей, уважаючи його основою самостійності в думках і діях [2].

На сучасному етапі розвитку суспільства поняття «критичне мислення» як логічний процес відображення об'єктивної дійсності висвітлюється неодноразово у науковій світовій практиці.

За визначенням Дж. Сороса, критичний спосіб мислення – це головна умова розвитку особистості. Якщо традиційний спосіб мислення являє собою інтелектуальну монополію, то критичний спосіб учений характеризує як інтелектуальну конкуренцію, в якій переважає раціональність, оригінальність, аргументованість тощо [10].

О. Белкіна-Ковальчук під критичним мисленням розуміє здатність людини до самостійної оцінки різних явищ навколишньої дійсності, інформації, наукових знань, думок і тверджень інших людей [11].

Як властивість розглядають процес критичного мислення психологи П. Куртс, Д. Халперн, А. Тягло [11; 12; 14].

Отже, критичне мислення можна визначити як науковий тип мислення, який впливає на розвиток особистості і являє собою систему когнітивних стратегій та комунікативних якостей, що дають можливість ефективно взаємодіяти з інформаційною реальністю. Таке визначення дозволяє назвати низку вмінь, які характеризують особистість, яка мислить критично:

- критично оцінювати надійність джерел інформації;
- виділяти необхідну інформацію та опрацювати її;
- аналізувати та оцінювати власні чи чужі висловлювання, припущення, висновки, аргументи, гіпотези, переконання;
- ставити запитання з метою отримання більш точної інформації або її перевірки;

- розглядати проблеми з різних точок зору та порівнювати різні позиції і підходи;
- висловлювати власну аргументовану позицію;
- приймати обґрунтоване рішення.

Для перевірки впливу стратегій розвитку критичного мислення на формування пізнавальної мотивації молодших школярів проведено експеримент на базі Кременчуцької спеціалізованої школи-інтернату № 21 у 2-х класах. У дослідженні брали участь 57 учнів. Експеримент проводився у позаурочний час і тривав протягом навчального семестру. Позаурочна діяльність дозволяла відійти від жорсткої структури уроку, обговорити зі школярами різні морально-етичні теми («Книга вчить, як на світі жити», «Любіть Україну», «Ми відповідаємо за тих, хто з нами поряд» та інші). Для розвитку критичного мислення було запропоновано такі способи, як мозкова атака, «асоціативний куш, передбачення (за назвою, малюнком чи фрагментом фільму), складання таблиць передбачення, керуване читання, попередня оцінка власної позиції відносно теми, що обговорюється, дискусії з використанням Т-схем, методика взаємних запитань, складання таблиць самоспостереження.

Для ефективності формування пізнавальної мотивації учнів експериментатором застосовувалася традиційна для розвитку критичного мислення модель заняття, яка складалася з трьох фаз:

1) евокація (фаза актуалізації, виклику). Основні форми роботи на фазі евокації: «мозкова атака»; робота в парах; робота в групах.

2) осмислення (фаза вивчення нового матеріалу).

3) рефлексія (фаза розмірковування). На стадії рефлексії реалізуються важливі задачі, відбувається активний обмін думками, висловлюваннями [11].

Наведена структура заняття дозволяла досліднику активізувати мислення учнів; мотивувати та стимулювати їх діяльність; залучити всіх учнів до творчої, продуктивної діяльності; розвивати уміння логічно та аргументовано викладати свою думку, навички колективного спілкування, почуття взаємодопомоги, взаємопідтримки [13].

На початку та в кінці експерименту було визначено рівень пізнавальної мотивації за допомогою таких методик: «Спрямованість на набуття знань» Є. Ільїна, Н. Курдюкової [6], з'ясування типології мотивів учіння «Драбинка мотивів» Л. Божович, А. Маркової [6], визначення пізнавальної активності молодшого школяра А. Горчинської [7], визначення домінуючих мотивів навчання «Закінчи розповідь» М. Матюхіної [6].

У ході експерименту з'ясовано, що, згідно з методикою Л. Божович та А. Маркової, зростає пізнавальна мотивація (64,9% проти 51,4% на констатувальному етапі) дітей. Другокласники почали з більшим задоволенням сприймати нову інформацію, більш

відповідально ставитись до завдань учителя, із задоволенням самостійно добирали необхідну інформацію, ілюстрації, виконували творчі роботи (малювали, складали казки, кросворди й ребуси). Ці дані було підтверджено й аналізом результатів дослідження спрямованості на знання (методика Є. Ільїна, Н. Курдюкової). Кількість дітей із високим рівнем спрямованості на отримання нових знань збільшилася (51,4%, порівняно з 40% до експерименту). Більшість дітей позитивно ставляться до навчання, мають стійкий пізнавальний інтерес, легко засвоюють навчальний матеріал, свідомо ставляться до роботи й не потребують зовнішнього контролю. Кількість учнів, які мають середні показники за методикою перевірки «Спрямованості...» зменшилася (48,6% до експерименту проти 43,2% – після). Знизилася кількість неуважних дітей, які часто відволікалися, внаслідок чого мали прогалини в знаннях (5,4% учнів, порівняно з 11,4% до формувального етапу). У другокласників із низьким рівнем спрямованості на отримання знань не сформовано позитивне ставлення до навчання і до себе як школяра.

У результаті формувального дослідження підвищився рівень пізнавальної активності учнів, що перевірявся за методикою А. Горчинської. Так, кількість школярів із високим рівнем пізнавальної активності зросла на 11,2% (до початку експерименту – 51%, після – 62,2%). У процесі роботи діти стали частіше виявляти допитливість, ставили багато запитань, демонстрували щирий інтерес до нових знань не тільки в позаурочній діяльності, але й під час навчальних занять. Незначною мірою збільшилася кількість другокласників із середнім рівнем пізнавальної активності (42% проти 37,2% – до експерименту). Кількість дітей з низьким рівнем пізнавальної активності знизилася – 5%, на відміну від 11,4% – до формувального експерименту.

Методика «Закінчи розповідь» М. Матюхіної дозволила виявити домінуючі мотиви другокласників у процесі навчальної діяльності до і після проведеного дослідження. Слід зазначити, що суттєвих змін не відбулося. Найбільше значення для учнів, як показали результати емпіричного дослідження, має пізнавальний мотив (59,5% проти 54,3% – до експерименту), прагнення отримати гарну оцінку спонукає до роботи тільки 25,7% дітей. Емпіричне дослідження продемонструвало, що програма розвитку критичного мислення майже не вплинула на бажання дітей мати високі відмітки (24,3%). Слід відзначити, що після експерименту для дітей перестала бути значущою зовнішня мотивація у вигляді примусу з боку вчителя, батьків (0% проти 2,8% до проведеного дослідження). Майже не змінилося ставлення учнів до обов'язку. Ним керується 5,4% другокласників, порівняно з 8,6% – до проведеного дослідження. Ці діти усвідомлюють суспільну значущість навчання і гідно виконують роль учня, згідно з вимогами суспільства. Заради підвищення свого соціального статусу навчається 8,6% дітей. Після проведених занять кількість дітей, яких

спонукає соціальний мотив, збільшилася до 10,8%. Як доводить опитування та наші спостереження за дружокласниками, це можна пояснити бажанням дітей працювати у групі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, експеримент дозволив довести, що застосування методів розвитку критичного мислення в позаурочній діяльності позитивно впливає на формування пізнавальної мотивації учнів. У дітей актуалізу-

валося бажання навчатися, вони стали виявляти більшу зацікавленість як у процесі пізнавальної діяльності, так і в її кінцевому результаті. Учні почали активніше висловлювати власну думку, прагнули знайти додаткову інформацію, у них зросла потреба працювати у групі. Подальшого дослідження потребує розробка методичних систем викладання різних навчальних предметів на основі використання стратегій розвитку критичного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехтерев В. М. Психология сознания / В. М. Бехтерев. – СПб. : Питер, 2001. – 312 с.
2. Вахтеров В. П. Наши методы преподавания и умственный паразитизм / В. П. Вахтеров // Русская школа. – 1901. – № 1. – С. 186-201.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
4. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 124 с.
5. Каптерев П. Ф. Новая школа в новой России / П. Ф. Каптерев // Педагогический сборник. – 1917. – № 10-11. – С. 307-349.
6. Психологические тесты / Под ред. А. А. Карелина : в 2 т. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Т. 1 – С. 312 с.
7. Лемак М. В. Психологу для роботи: діагностичні методики / М. В. Лемак, В. Ю. Петрищев. – Ужгород : видавництво А. Гаркуші, 2012. – 616 с.

REFERENCES

1. Bekhterev, V. M. (2001). *Psikhologiya soznaniya [Psychology of consciousness]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
2. Vakhterov, V. P. (1901). *Nashi metody prepodavaniya i umstvennyy parazitizm [Our methods of teaching and intellectual parasitism]*. *Russkaya shkola – Russian school, 1, 186-191* [in Russian].
3. Ilin, E. P. (2003). *Motivatsiya i motivy [Motivation and motives]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
4. Klarin, M. V. (1994). *Innovatsionnye modeli obucheniya v zarubezhnykh pedagogicheskikh poiskakh [Innovative training models in foreign pedagogical searches]*. Moscow: Arena [in Russian].
5. Kapterev, P. F. (1917). *Novaya shkola v novoy Rossii [The New School in New Russia]*. *Pedagogicheskiy sbornik – Pedagogical journal, 10-11, 307-349* [in Russian].
6. Karelin, A. A. (2003). *Psikhologicheskie testy [Psychological tests]*. Moscow: Gumanit [in Russian].
7. Lemak, M. V. (2012). *Psikhologu dlia roboty: diahnostychni metodyky [Psychology for work: diagnostic techniques]*. Uzhgorod [in Ukrainian].

8. Поппер К. Открытое общество и его враги / К. Поппер. – М. : Феникс, 1992. – 448 с.
9. Сорос Дж. Утверждения демократії / Дж. Сорос. – К. : Основи, 1994. – 224 с.
10. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология / Л. Д. Столяренко. – Р. н/Д. : Феникс, 2000. – 544 с.
11. Тягло А. В. Критическое мышление: проблема мирового образования XXI века / А. В. Тягло, Т. С. Воропай. – Х. : Изд-во ун-та внутренних дел, 1999. – 284 с.
12. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
13. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1988. – 208 с.
14. Kurtz P. Science, critical thinking, and the new skepticism / P. Kurz. – CA: Santa Rosa, 1999. – 321 p.

8. Popper, K. (1992). *Otkrytoe obshchestvo i ego vragi [The Open Society and Its Enemies]*. Moscow: Feniks [in Russian].
9. Soros, Dzh. (1994). *Utverdzhennia demokratii [Democracy approval]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
10. Stolyarenko, L. D. (2000). *Pedagogicheskaya psikhologiya [Pedagogical psychology]*. Rostov-na-Donu: Feniks [in Russian].
11. Tyaglo, A. V. (1999). *Kriticheskoe myshlenie: problema mirovogo obrazovaniya XXI veka [Critical thinking: the problem of global education of the XXI century]*. Kharkov: Izd-vo un-ta vnutrennikh del [in Russian].
12. Khalpern, D. (2000). *Psikhologiya kriticheskogo myshleniya [Psychology of critical thinking]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
13. Shchukina, G. I. (1988). *Pedagogicheskie problemy formirovaniya poznavatelnykh interesov uchashchikhsya [Pedagogical problems of forming informative interests in pupils]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].
14. Kurtz, P. (1999). *Science, critical thinking, and the new skepticism*. Santa Rosa [in English].

*Лариса Витальевна Герасименко,
доктор педагогических наук, профессор кафедры психологии,
педагогике и философии,*

*Екатерина Максимовна Сабадир,
студентка 5 курса направления подготовки «Психология»,
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского,
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ВО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Основными задачами школьного образования в Украине является направленность на гуманизацию и демократизацию всего учебного процесса в школе. Социальные изменения определяют новые приоритеты обучения и воспитания, требующие формирования инициативной личности, способной к рациональному творческому труду, вносящей новые идеи во все сферы жизни. Поэтому важной задачей современного образования является развитие критического мышления школьников. Младший школьный возраст имеет большие резервы формирования мотивационной сферы учения, которые необходимо использовать, чтобы избежать «мотивационного вакуума» при переходе в среднюю школу. В этом возрасте главное содержание мотивации заключается в том, чтобы научить ребенка учиться. Младший школьный возраст – начало становления мотивации учения, от которого во многом зависит дальнейшая судьба ребенка. Перед педагогами современной школы стоит достаточно важная задача – найти новые пути формирования положительной мотивации школьников к осуществлению учебной деятельности. Успешность и эффективность формирования познавательной мотивации учащихся зависят от форм и методов организации учебно-воспитательного процесса. Приоритетными в этом отношении становятся современные педагогические технологии, интерактивные методы обучения, информационные компьютерные технологии, презентации, которые обеспечивают активные формы деятельности учащихся, привлекают их к творческому процессу познания, исследованию проблем, формированию собственного мнения и самореализации. Одним из эффективных приемов формирования познавательной мотивации младших школьников является развитие критического мышления, которое расширяет их познавательную деятельность, учит выделить проблему, которую необходимо самостоятельно решить, логически построить свои мысли, привести убедительную аргументацию; развивает способность мыслить мобильно, быть открытым для восприятия мнения других и одновременно принципиальным в отстаивании своей позиции. Внеурочные занятия позволяют отойти от жесткой структуры урока, обсудить морально-этические темы. Для активизации критического мышления были предложены такие способы: мозговой штурм, «ассоциативный куст», предвидение (по названию, рисунку, фрагменту фильма), составление таблиц предвидения, управляемое чтение, предварительная оценка собственных знаний относительно рассматриваемой темы, дискуссии с использованием Т-схем, составление таблиц самонаблюдения. Для проверки влияния занятий развитием критического мышления на познавательную мотивацию школьников было проведено эмпирическое исследование. Эксперимент позволил доказать позитивное влияние способов развития критического мышления на познавательную мотивацию. У детей актуализировалось желание учиться, они стали более заинтересованы как в процессе познавательной деятельности, так и в ее конечном результате. У учеников возросла концентрация внимания. Школьники начали охотнее высказывать свое мнение, дополнительно находить новую информацию.

Ключевые слова: познавательная мотивация, критическое мышление, познавательная деятельность.

*Larysa Herasymenko,
Doctor of Pedagogy, professor,
Department of Psychology, Pedagogy and Philosophy
Kateryna Sabadyr,
5th year student, Faculty of Psychology,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University,
20, Pershotravneva Str., Kremenchuk, Ukraine*

FORMING COGNITIVE MOTIVATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

The main task of school education in Ukraine is the orientation at humanization and democratization of the whole educational process at school. Social changes define new priorities of education and upbringing, requiring the development of ambitious, self-motivated individuals, capable of rational creative work, bringing new ideas in all spheres of life. Therefore, an important task of modern education is the development critical thinking in school students. Primary school age is considered as the early formation of learning motivation. A modern school teacher faces an important task of finding new ways of forming positive motivation in children to implement the educational activity. The success and efficiency of the development and formation of primary school students' cognitive motivation depend on the forms and

methods of the educational process organization. In this regard modern teaching technologies, interactive teaching methods are of an extreme significance. One of the most effective methods of forming informative motivation in primary school students is the development of critical thinking, which enhances their cognitive activity, teaches to build their thoughts logically, etc. In order to assess the impact of the strategies of critical thinking on primary school students' cognitive motivation an experiment involving 57 children who study at the 2nd grades of Kremenchuk specialized boarding school #21 has been conducted. The semester-long investigation has been carried out during the extracurricular time, which allowed moving away from the rigid structure of a lesson, discussing moral and ethical issues. The following methods have been used for the activation of critical thinking in primary school students: brainstorming, "Associative bush", foresight (by name, a picture, a fragment of a film), a composition of prediction tables, controlled reading, a preliminary assessment of one's own knowledge on the topic, drafting introspection tables. The experiment has proven the positive impact of critical thinking development on the formation of children's cognitive motivation. As a result children have become more interested in the process of cognitive activity and succeeded in it.

Keywords: educational motivation, critical thinking, cognitive activity.

Подано до редакції 01.03.2016
